

מי אתה רוצה לראות, חיבור רצניות וסקירות, תרגומים וחתימה על עצמות (כולל זכות ההש תתפות בהפגנות).
תאמרו: לא כל כך מעט ויותר מלא-כלום. אשיב לכם: אדרבה, התגלמות הלא-כלום. מכל מקום, בכל הנוגע למשורר, רצח נפש השירה, ואם לנקוט את לשונם של מיסטיקנים של ימי הביניים, שאינה חביבה עלי ברוד-כלל, אך קולעת להפליא במיקרה זה, **הלילה האפל של הנשמה**.
אני מגויס במיקצת, דרמאטי מדי. אבל רק כדי שתבינו שאני מדבר ברצינות.

מה גרוע סמה?

לפעמים אני תוהה כיצד באמת היו פני השירה העברית (והפרוזה, והפרוזה) נראות כיום אילו החלו יהודה עמיחי ורליה רביקוביץ, רודי אבידן ופנחס שדה, בנימין הרושובסקי ומשה דור, אריה סיון והחתום מטה את כתיבתם באקלים אשר כזה. במילים אחרות: אני תוהה מה גרוע ממה — התנגדות, לפעמים עקרונית, לפעמים גסה ומי עליבה, הבאה מחמת הרושם שאתה עושה על סביבתך והבהלה שאתה מעורר בה, או מיל-גה, פרס ואתוּת־הצטיינות הניתנים דווקא משום שאינך מפריע לאיש ואיש לא, שם קצוף, כמו שאומרים היום, עליך ועל מה שאתה כותב.

אכן, כמה חוק צריך משורר צעיר ברימינו להיות כדי להוסיף ולכתוב בתנאים ובנסיבות שנשתנו כל-כך במידת המצויץ אין ספק: חוק הרבה יותר מבני שני הדורות או הרוד והצירהדור שקדמו לו. חוק אפילו יותר מבנות ישראל, הזאב הבודד, שאף אותו הכניעו הזילוול וההתעלמות מצד הסניבה במשך יותר מתריסר שנים. עד — עד שנמצאה לו סביבה אחרת שניאותה לקבלו. לקבלו ולהאבו.

סביבה, משמעה גם אקלים. זכה אבות ישראל ומצא בסופו של דבר גם את זה וגם את זו. והתוצאות ידועות. משורר גדול צמח בארץ הזרועה שורות מנוקרות — אז עדיין של עופרת אמרתי. כמה חוק? וצריך הייתי להוסיף. או חלש. למען הדיוק, שהרי בשירה, בניגוד לטבע, שורדים לעיתים דווקא בני המינים החלשים. מחמת חולשתם, הם מסתפחים בדרך-כלל לאחת הכנפיות הקיימות, גם בהיעדר מכנה משותף עימה. מסתפחים, לא מתוך התלהבות או זיקת הלב, לא מתוך ריגשה של נעורים למראה שיהיה בצוותא. מסתפחים, לא לשעה או לשנה-שנתיים, עד יעבור זעם, ופורשים, ממריאים להם מיד עם צמיחת נוצות הכנף. מסתפחים כדרך שמסתפחים למאפיה, אחת-למתמיד, לכל החיים או עד שיופיע ארון גדול יותר. מסתפחים כדרך שמסתפחים אלה שאינם מסוגלים להתקיים יום אחד בלא כנופיה תומכת, חבורת חסידים (לא כולם שוטים; מרביתם אינטרסנטים, אך אומרים בלשון הבורר סה: בעלי עיניים כחבריה...), שאתם מפרנסים מפעם לפעם באנתולוגיה קטנה, קובץ גנים, מוסיקה לילה זעירה של שבחים...

כי המשורר אינו נביא ולא כוח אבנים כחול. לו אין די בקול הקורא במידבר. אולי די בו בקול הזה באגרות ובמיתוסים על אחד הלהדלילן אחד רמבו ואחר ואן גוך. אבל מרביתנו דומים יותר לצימחי נוי בעציצים מאשר להדלדלילן ורמבו: אם ישקו איתנו במועד — נפרה. אבל אם אך נישחף לצינה רבת מדי — כמו גם לחום מופרז — וגווענו ומתנו בטרים עת.

לפיכך, אם כבר נגוד קול קורא במידבר — לוא תלווה אליו לפחות צוות-הסרטה אחד, או (לפחות מזה אין אנו מסכימים) צוות-הקלטה. ואת הקלטת נא לשגר לתריסר מומחים-לדבר שאוד ניהם עוד כרויות וליבתייהם עוד לא נאטמו ויש "אוטסלב" הפוקד רווקא אנשים צעירים מחמת רוע-מלם שלהם.

כשמדובר בנביא — קוראים לאותם תריסר בשם שליחים. ואילו כשמדובר במשורר — הרר הם בחזקת ציבור סתם. אבל אולי גם הם, בבלי דעת, ממלאים איזו שליחות.

נתן זך

תיאטרון חובה

לא הופתענו

זה טופענו

ובכן, נודע הדבר. מועצת-החכמים ישבה על המדוכה שיבעה ימים ושיבעה לילות עד שתימר העשן הלבן: **זילברמן מומאנו מביבה לויץ** סוף. המדובר כמובן ביורשם של הצוות סובב-בסר בהנהלת תיאטרון חיפה. והכוונה, כמובן,

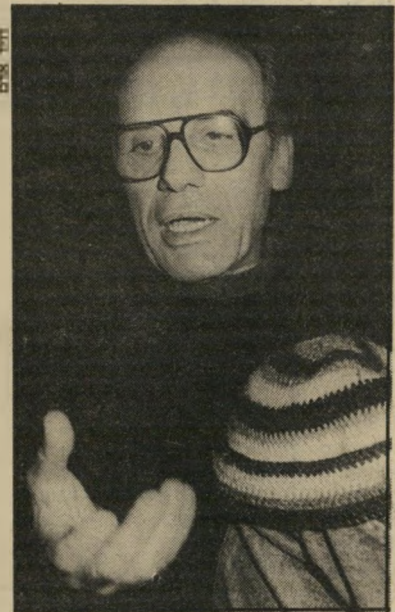
רק לאחר מהשניים, אחד שייבחר באורח רמוקטי (כלומר, צפוי מראש) עליידי מועצת המנהלים של התיאטרון. רק אחד, כמובן. די לה למועצה שלנו בחיה דררגלית אחת. היה לה ניסיון טראומטי עם שתיים: הצדק ההיסטורי, אילו ניתן לו לומר דברו (לרוב משתיקים אותו ממועצות החכמים והדירקטורים) היה כמובן מורה אחרת. הוא היה בוחז, בלא ספק, **ביוסף (ספר) מילוא** לתפקיד החדש-ישן. כי הצדק ההיסטורי אוהב סימטריה, ומה לך סימטריה מן ההכרעה שהאיש שהקים את התיאטרון העירוני כחיפה הוא גם שיתום עליו את הגולל.

אבל היה יונה ירב ונסים שרם ומרעיהם — אלו הם חוש לצדק היסטורי. ואולי יש להם חוש, אבל אלו הם צדק היסטורי. להם די בהחלט בצדק מקומי, חיפאי.

וכן, אם האובות והידוענים והמנחשים בקלפים ובמלח, אינם טועים כולם כאיש אחד, נפל הפור על טופאנו, ואם עוד לא נפל — ייפול. והבחירה היא, לכאורה ולמראית-עין, בחירה יפה ומוצלחת. אכן, מה יפה יותר מאשר להפקיד את הנהלתו האמנותית של התיאטרון בידי אדם שבא אליו ממלכה, ביחד עם אנשי כימת השחקנים, שהיא שהכשירה את הקרקע לעיצוב פני התיאטרון ברמותו הנוכחית, זו שעד השבועות האחרונים, אדם שהכל מסכימים עליו שהוא ישר ותרבותי, נוח לברית ויועד להתהלך עימם, חרוד אהבת-תיאטרון ותרבות-תיאטרון, ומוצא מבית אמנים — ובנוסף לכל אלה המעלות הוא גם איטלקי. איטלקי ממש. אל יהא הדבר קל בעיניכם.

כן, גם אני משוחד לפעמים, אני מודה. מה לעשות, נמאס לי מהפולגנים ובאצאיהם.

אבל רווקא מפני שאני משוחד לטובתו, לא הייתי רוצה להיות בנעליו של זילברטו טופאנו כיום שבו יבשרו לו הפוליטרוקים נאמני התיאטרון על פסק-דינם. לפעמים יש מצבים

זילברטו טופאנו: מועמד

כאלה בחיים, שמה שלא תעשה בהם — אתה בצרה. תושט רגל הססנית קדימה — מוקש נעל מחכה לך. תיסוג לאחור — אתה נופל לבור. תפנה לשמאל — אויבך רק מחכים לזה. למיין — המקהלה המזמרת תוריד אותך ביוגן שאולה, או מן הבימה. תשב במקומך ללא נוע — לא תהיה לך תקומה, כלומר, לא ייתנו לך לקום. ועוד דבר: מנהל-תיאטרון שנבחר עליידי פוליטרוקים, ועוד פוליטרוקים מן הסוג החיפאי, להבדיל מן הון התלא-אביני או המוסלמי, למשל, לעולם יזכירו לו — ידידיו ואויביו כאחד — את חובו. הוא לעולם לא ייהנה אף משמך מאותה עצמאות יחסית שהיתה לשני קודמיו, הפורשים המודחים. שהרי בחסדם של הפוליטרוקים הגיע למקום שהגיע אליו.

ודאי, בתחילה יעשו אלה כל שביריהם כדי להמתין את הגוללה, למעט גבובה הריבית על החוב, אבל רק בתחילה. זילברטו. הנח לאיטלקי למחצה-לשעבר, שכמותי, ללמד אותך, איטלקי גמור לכל דבר, מעט מלקחי המציאות שלנו. אחר-כך תבואנה הבעיות, ובצורות. כך, אם חלילה יתחשק לך להעלות עוד מחזה של טובול או של מונדי, או אפילו מישהו ברומה להם, יאמרו לך: בשביל להעלות את טובול ואת מונדי וברומה להם נחזק היה לנו טופאנו דווקא

בשביל להעלות את טובול ואת מונדי הספיקו לנו טובול ובטר. גורלך אז יהיה עוד גרוע הרבה מגורל קודמך. מפני שכלפיך יטענו הכהנא-בידונים למיניהם: מהי הגר האיטלקי הזה בא ללמדנו, החסרי שמאלנים אנוחנו גם כך? והכנהנאבידונים שלנו, זילברטו יקירי, זה לא הדמוקרטיסטי-הנוצרים של איטליה או הוותיקאן יש"ו. הכנהנאבידונים שלנו קרובים הרבה יותר ברוחם לבריגדות האדומות שלכם.

אבל אם חלילה תיקח רוורס ותיסוג מכל המגמות הפוליטיות-מעורבות אשר נטען שהן מאפיינות את תיאטרון חיפה, ובאמת איפיינו את כמה מהצלחותיו הגדולות ביותר מאז ימי נולה צ'לטון ועוד קצטלר ידידי — יבוא אליך כל המבקרים והמבקרונים הצדיקים שלנו, אלה שעוד תהול-שלשום סיינו ברבריהם לכהנא-בידונים למיניהם, ויצעקו: געוואלד, בגידה בער"כים, ויאקציונר עליך ישראל, ויאקציונר שער מד ראש תיאטרון ממוסחר.

כריאת לדעת, זילברטו, השמאל שלנו זה לא הבריגדות האדומות. השמאל שלנו זה הדמר קרטים הנוצרים והוותיקאן שלכם.

אני כבר לא מהין לגלות את אוונך מה יאמרו אם תען, חלילה, בצד לך. לפנות ל**פיראנדלו, ארוארדו דה פיליפו** או **מוראבידה**, השם ישמור.

ואז מה נשאר לך? **שקספיר, ברבט** והתיאטרון האידי (אולי, המכשפה של גרלד סארדן באמת מתאימה לחיפה). אלא אם כן היה **גוראל**, יונה ירב ונסים שרם כבר עסקים בעצם ימים אלה בקילמוס מחזות מתאימים לתיאטרון.

מובן, תמיד תוכל להציג את מתיהו שהם. אתה לא שמעת עליו באיטליה? תאמין לי, יש לזה סיבה.

אז למה לך כל הצרה הזאת? הנח אותה לאיש הראוי לה או זקוק לה יותר ממך. הנה מיכה לוינסון, איש צעיר, זקוק להררכה. ואצלנו לומדים רק בדרך הקשה.

אבל אתה, ידידי זילברטו, ראוי לרברים אחרים לגמרי. הלא איש איטלקי אתה ובין תרבות. רק ארנולד מרגלית ואריה גוראל חסרים לך אויף די פלייצעס (סליחה על האידיש הפולנית)?

עוזב שטויות. צא ותינה מן החורף הכרמלי. אפילו בפיאצה נאכונה לא יותר יפה עכשיו. ואם רווקא תרצה תג'ך, פתח את הספר וקרא מה שעשה אליו הכרמלי לנביא-הבעל (הכ"ב Ave. Saive, Vale על-יבית). שוחר טופתך, ז.ז. מלקי

תרבות

העשב ומרכזי הקניות

עכשיו, משהובר כמעט מעל לכל ספק, כי אין ביכולתם של אמצעי-התיקשורת להשפיע, לעצור תהליכים ולהזיז רברים במדינה, במיוחד בענף יינים-הריגורל שבבילנו ובפרט על רקע החורבן בשטחים; עכשיו, משנרשת המעצמה התיקשורתית לת לממש את יכולתה, ולהוציא אל הפועל את פוטנציאל-ההרתעה האירי שהיה אצור בתודעת כולם, פוטנציאל שהיווה איום קבוע במלחמה קרה זו בין התיקשורת ובין המערכת הפוליטית; עכשיו, משנסתבר כי נשק גרעיני זה אינו אלא טונות של מלים מלים מלים — אף שנכתבו באחרונה מאמרים, נאומים וחבורים, אשר לכסת יהיו נלמדים בבתי-הספר לעיתונאות ברחבי הער לם; עכשיו, משנחשפו האמצעים הללו כמלוא מערומיהם ונתגלו כרחלילי-גינה שנועדו להפיח חיד ציפורים בלבד, במיוחד בעידן זה של עורות הפיל הפוליטיים; ובכן עכשיו, לנוכח כל אלה, נרמה (רק נרמה) כי חל שינוי פנימי אצל אחרים מאיתנו, ומתחיל להסתמו, אי-רפה אי-רשם, קצהו של המיפנה המיוחל: הלא הוא המעבר מדיבור למעשה.

אומנם, מדובר באפס קצהו של מיפנה: בנימי גום, בחובבנות, בתחלולות חלושות, כמו משאיות המוזן שנעצרו ובחסום ארו, כמו קבוצת האמנים שנטלה יוזמה ונסעה אל מחנות-הפליטים שכר צועה כדי לחוות את המתרחש באופן אישי, כמו הדיבורים על הצורך במתאה אגרסיבית, כמו הפיילות האינטנסיביות במחנה-השלום ועוד ועוד. אך אלו הן יוזמות אקראיות מצד בעלי סמפרמנט של מחוץ, ואולם פעולות אלה, תהינה חובבניות ככל שתהיינה, בהצטרפן יחד, עשויות להוליד, אם מותר לקוות, את כדור-השגל של ההתנגדות

הציבורית בארץ ולהוביל אל הפשלת שרולים" כללית מצד כל אורח ואורח במדינה.

באין אופוזיציה מובילה, באין תיקשורת בעלת השפעה ובאין תודעת-התנגדות ציבורית, לא תיבלם ההידרדרות, ועד שהרוב הדומם, האימי בצילי, לא ייעור מריבצו, הרי שתחת כל רע, יבוא רע ממנו. אני לא מכיר עוד מדינה בעולם, שבה מתרחשים דברים כמו אלה שמתרחשים לאחרונה אצלנו ולמרות זאת אורחיה מוסיפים לשבת בבי תיהם, לדאוג כל אחד לאינטרס הצד שלו, במקום לצאת ולטלטל את המדינה כולה (ההדגשה שלי ש.צ.), מוחה יצחק בן אהרון בראיון שהעניק לעיתון דבר. אבל אורחים אלה אינם, מוסיפים לשבת בבתיהם, כדבריו, אלא ממלאים את בתיהקפה הפוריים ברביהמ כר, בהיפרים ובקראופים למיניהם. אורחיה אלה מצטופפים במרכזי-הקניות של ריונונ-סנטר, של לונדון מיניסטרוס ושל כיכר המדינה, אתרי הביוליו של שעות היום התלאיביות הממוקמים במרחק אלה וגו מנוע ממחנות-הפליטים בלא טה, שאטי וג'באליה.

לפני זמן מה, כשנסעתי בכביש הסרגל ביציאה מעפולה, התהפכה לפתע משאית עומסת-כבשים, שנסעה לפניי. יידי נוצרו פאניקה, היסטריה והת-

ציונה שמשי בין מיפלצות: תערוכה בחיפה

קהלות-סביבתית. אבל הדבר שהדהים אותי לא היה מחזה הכבשים שנהרגו, אף לא הצוחחות המזועזעות של הכבשים שנפצעו (הנהג הוצא ללא פגע), אלא מראה הכבשים השלמות, השלול, אלה שלא נפגעו בתאונה ואשר החלו, ובמרחק רב, לכרסם שיחים, צמחים ועשב סביב גוויות חבדר תיהן.

אם אכן זוהי הנורמה הפושה והולכת בחלקים מסויימים של הציבור הישראלי, התנהגות של "אכול ושתה" הנובעת משפיות פרימיטיבית, אם אכן זוהי הרגישות המוסרית הצומחת לאחר אלפיים שנים, בגניה ההיסטוריים של ארץ הת-נ"ך, לא נותר אלא להציב, בקפא"פ זה, שפיות מול שפיות, שפיות אגרסיבית, אחרת, שונה ובל-כד שתיראה ושתישמע.

על רקע זה של תחושת אי-אונים, הקריאות הנרגשות מצד אנשי-מצפון יחידים כמו יצחק בן אהרון, יזהר סמילנסקי ואחרים, המופנות אל הציבור הרחב, תהיינה נאיוויות ככל שתהיינה, הן מעט מדי, אך לא מאוחר מדי. כי אם בעבר הוד הרנו מפני ההתום, בהן שעתה מתרחשת הנפילה עצמה, **עכשיו**, שעת ההיגיונות ולא בזמן אחר.

באווירת-החורבן כמו זו, ראוי איפוא, לדחות את ארועי שנת ה'80 (לקיימם בעשור אחר) ולכנס את כל השפויים במדינה להפגנת-המונים כמותה לא ידעה הארץ. הפגנה שתהייה נעדרת סממנים של קרנבל ושתהייה גובעת מעתנית-שתיקה. הפגנה שתהייה עצרת-דומיה שתימשך ימים ולי-לות: בלי מיקרופונים, בלי רמקולים, בלי פרוג'קטורים, בלי חברי-כנסת, בלי פלקאטים, בלי סיסמות, בלי נאומים, בלי שירה, בלי זמרים, בלי רדיו, בלי תקליטים. כך, עד שתיבקע האטימות ועד שיתקבלו הכרעות שפיות.

שמעון צמרת

תיקון טעות

ברשימה "שערויית פרי ביא" ליק" (העולם הזה מיום 27.1.1988) נפלה טעות: ניסים אלוני ויהושע בר-נחמה זכו בפרסי ביאליק בשנים ה' אחרונות.